

T. XXVIII (2025) Z. 1 (77)
ISSN 1509-1074
10.24425/rhpp.2025.153758

**ROCZNIK
HISTORII PRASY POLSKIEJ**

Polish media studies journals:
Past and present

**Polskie czasopisma
medioznawcze —
historia i stan współczesny**

Instytut Nauk o Informacji
Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej
w Krakowie
ul. Podchorążych 2
PL 30-084 Kraków
e-mail: wladyslaw.kolasa@uken.krakow.pl
<https://orcid.org/0000-0002-5789-7432>

**Władysław Marek
KOLASA**

KEY WORDS:
Polish media studies journals since 1945,
press studies journals

SŁOWA KLUCZOWE:
czasopisma naukowe, czasopisma fachowe,
czasopisma medioznawcze, czasopisma prasoznawcze

Streszczenie

W artykule przedstawiono rozwój polskich czasopism medioznawczych w okresie 1945–2024. Artykuł składa się z czterech części. W pierwszej zarysowano tradycje badawcze, czyli analizę publikacji wydanych przed okresem instytucjonalizacji, w drugiej omówiono okres 1945–1995, gdzie dokładniej przedstawiono sylwetki i specyfikę 18 czasopism (naukowych i fachowych) ukazujących się w tym okresie. W części trzeciej — okres 1996–2004, w którym przeanalizowano rozwój 10 czołowych periodyków tego okresu. W części czwartej skupiono się na analizie rynku w okresie 2005–2024. W wyniku obliczeń ustalono, że na początku tego okresu (2004) ukazywało się 8 naukowych pism medioznawczych, w kolejnych latach złożono 24 nowe, zawieszono zaś 16. W efekcie na końcu badanego okresu pozostało na rynku 16 pism ściśle medioznawczych. Ponadto zidentyfikowano 13 periodyków należących formalnie do innych dyscyplin, lecz systematycznie publikujących treści medioznawcze oraz 13 tytułów z innych dyscyplin, które okazjonalnie drukują treści nt. mediów i komunikacji społecznej. Do badań wykorzystano metody bibliometryczne. Materiału empirycznego do trzech początkowych części artykułu (A, B, C) dostarczył Indeks Cytowań Historiografii Mediów Polskich (ICHMP), a jednostką pomiaru był artykuł ($N_A=415$, $N_B=10105$, $N_C=3712$). Materiał badawczy do części czwartej (D) dostarczyły analizy danych z bazy Arianta oraz ministerialne listy czasopism punktowanych (2021, 2023, 2024). Analizowany zbiór N_D liczył 115 tytułów polskich formalnie należących do dyscypliny nauki o komunikacji społecznej mediach (ponadto 4 uzupełnienia), a korpus tekstów, które wyselekcjonowano na bazie analizy zawartości, liczył 1051 artykułów.

Summary

This article presents the development of Polish media studies journals in 1945–2024. The article consists of 4 parts. The first outlines the pre-1945 research legacy, i.e. analyses of publications issued before the period of institutionalisation. The second discusses the period 1945–1995, where the profiles and characteristics of 18 periodicals (scientific and professional) published in that period are presented in greater detail. The third part surveys the period 1996–2004 and traces the growth of the ten leading periodicals of that time. The fourth part contains a market analysis of the field in 2005–2024. While at the beginning of the period (2004) there were eight academic journals dedicated to media studies journals, the following decades saw the launch of 24 new ones and the discontinuation of sixteen. As a result, sixteen dedicated media studies journals remained in the market by the end of 2024. Furthermore, thirteen periodicals that formally belong to other disciplines kept publishing media studies content, and an additional thirteen from other disciplines would do it occasionally. The bibliometric analysis applied in the first three parts of this study (A, B, C) is based on empirical material from The Citation Index of the History of Polish Media (ICHMP) using the article as the basic metric ($N_A=415$, $N_B=10105$, $N_C=3712$). The research in fourth part (D) is based on data from the Arianta database and the Ministry of Science and Higher Education lists of scored journals (2021, 2023, 2024), i.e. 115 Polish titles that formally belong to the discipline of social media communication sciences (plus four additional items) and 1051 articles selected on the basis of content analysis.

Wstęp

Czasopiśmiennictwo pełni w systemie nauki szereg specyficznych funkcji, wśród których wyróżnia się: przekaz informacji (*dissemination of information*), selekcję jakościową (*quality control*), archiwizowanie informacji (*canonical archive*) oraz przynoszenie uznania autorom (*recognition of authors*)¹. Ich rozwój jest przeto ściśle związany z rozwojem badań, kształtowaniem się pól badawczych, usamodzielnianiem się dyscyplin i wreszcie ich instytucjonalizacją. W Polsce załączki tego procesu pojawiły się już u schyłku epoki saskiej, lecz ich rzeczywisty rozwój nastąpił dopiero w II połowie XIX wieku. Zgodnym zdaniem historyków już w przeddzień wybuchu I wojny światowej, a więc po kilku dekadach rozwoju polskie czasopisma naukowe zyskały dojrzałą formę². Ich dalszy rozwój postępował wraz ze specjalizacją i instytucjonalizacją polskiej nauki, której pierwsza faza nastąpiła okresie Drugiej Rzeczypospolitej³.

Warto dodać, że uzupełniającą rolę wobec pism naukowych odgrywają fachowe (branżowe)⁴, na których łamach stale lub okazjonalnie publikowane są teksty o walorach naukowych lub dokumentacyjnych. Trzecim wreszcie kanałem, w którym manifestuje się aktywność naukowa, są artykuły publikowane na łamach pism o pro-

¹ P. Nowak, *Wybrane problemy efektywności polskich czasopism naukowych z dziedziny humanistyki*, Poznań 2000, s. 7. Najkrótsza definicja czasopism naukowych, funkcjonująca w polskim obiegu brzmi: grupa czasopism poświęcona utrwalaniu i upowszechnianiu oryginalnych wyników badań naukowych (*Encyklopedia wiedzy o prasie*, pod red. J. Maślanki, Wrocław 1976, s. 47).

² H. Więckowska, *Zarys czasopiśmiennictwa naukowego w Polsce*, „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej. Seria E, Zagadnienia Ogólne” z. 2 (1966), s. 87–110; W.M. Kolasa, *Historiografia prasy polskiej (do 1918 roku): naukometryczna analiza dyscypliny 1945–2009*, Kraków 2013, s. 282–283.

³ G. Wrona, *Polskie czasopisma naukowe w latach 1918–1939*, Kraków 2005.

⁴ Grupa czasopism poświęcona popularyzacji wiedzy, celom szkoleniu i wdrażaniu innowacji w określonej branży. Głównym zadaniem tych pism jest dostarczenie informacji pomocnych w ponoszeniu kwalifikacji, wdrażaniu dobrych praktyk oraz poradnictwo. Treści publikowane tych czasopismach dzielą się zazwyczaj na 5 działów: artykuły, sprawy organizacyjne, przegląd prawa, kronika i przegląd piśmiennictwa (W.M. Kolasa, *Medioznawcze czasopisma branżowe*, [w:] *Leksykon terminów medialnych*, t. 2, red. K. Wolny-Zmorzyński, Toruń 2024, s. 76).

filu ogólnym lub należących do dyscyplin pokrewnych. Uchwycenie pełnego obrazu dyscypliny i jej periodycznej aktywności wymaga zatem tego, by uwzględnić również te wydawnictwa. Innymi słowy, aby uzyskać kompletny obraz rozwoju naukowych czasopism medioznawczych należy zarówno uwzględnić zawartość pism należących do rdzenia dyscypliny, jak i zbadać obecność artykułów w innych obie-
gach.

Zasadniczym celem artykułu jest nakreślenie ilościowego i typologicznego obrazu rozwoju polskich czasopism poświęconych badaniu mediów w okresie od początków badań (XIX wiek) do 2024 roku. Artykuł składa się z czterech części. W pierwszej (A) zarysowano tradycje badawcze, czyli analizę publikacji wydanych przed okresem instytucjonalizacji (1944), następnie omówiono okres 1945–1995 (B), gdzie dokładniej przedstawiono sylwetki i specyfikę 18 czasopism ukazujących się w tym okresie (12 naukowych, 6 fachowych). W części trzeciej (C) poddano egzegezie okres 1996–2004, w którym przeanalizowano rozwój 10 czołowych periodyków tego okresu. W części czwartej (D) skupiono się na analizie rynku w okresie 2005–2024. Taki podział materiału (szczególnie B i C) nie wynikał ze względów historycznych, lecz był podyktowany charakterem dostępnych danych oraz stosowanymi metodami badawczymi.

Stan badań na tytułowy temat jest skromny, obejmuje bowiem jedynie przeglądowy artykuł Sylwestra Dzikiego (1988) oraz opracowanie niżej podpisanego (2002)⁵. Do napisania tekstu w rozmaitym stopniu przydatne były także opracowania nt. historii badań medioznawczych, w szczególności monografie: Mieczysława Kafla (1966, 1969)⁶, Bartłomieja Golki (1968)⁷ i Tomasza Mielczarka (2021)⁸ oraz wybrane artykuły, np. Ryszarda Filasa (2019)⁹. Osobną rolę spełniły dane badawcze zgromadzone w kilku bazach. Największe znaczenie w tym zakresie odegrał Indeks Cytowań Historiografii Mediów Polskich (ICHMP)¹⁰, który dostarczył danych empirycznych do trzech początkowych części artykułu (A, B, C), oraz baza Arianta¹¹

⁵ S. Dziński, *Z dziejów polskiego czasopiśmiennictwa prasoznawczego*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1988, nr 2, s. 5–16; W.M. Kolasa, *Czasopisma prasoznawcze i prasoznawstwo w czasopiśmiennictwie (1989–2000)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2002, z. 1, s. 211–235.

⁶ M. Kafel, *Prasoznawstwo: wstęp do problematyki*, Warszawa 1966, wyd. 2 – 1969.

⁷ B. Golka, *Kształtowanie się wiedzy o prasie w Polsce XIX wieku*, Warszawa 1969.

⁸ T. Mielczarek, *Medioznawstwo polskie. Ludzie — instytucje — nauka*, Kielce 2021.

⁹ R. Filas, *Początki badań prasoznawczych pod zaborami i w Polsce odrodzonej: tropy galicyjskie i krakowskie*, „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne” 2019, t. 28, s. 17–28.

¹⁰ Indeks Cytowań Historiografii Mediów Polskich (ICHMP) — autorska baza danych opracowana przez W.M. Kolasę, która zawiera kompletny zestaw publikacji na temat historii polskich mediów z lat 1945–2009. ICHMP obejmuje 24 627 dokumentów powiązanych siatką 63 811 cytowań. Opis — W.M. Kolasa, *Retrospektywny indeks cytowań w humanistyce: Koncepcja, metoda, zastosowania*, „Przegląd Biblioteczny” 2011, nr 4, s. 466–486.

¹¹ Baza Arianta — Naukowe i branżowe polskie czasopisma elektroniczne [online] <https://arianta.pl/>. Opis: A. Drabek, A. Pulikowski, *Naukowe i fachowe polskie czasopisma elektroniczne: meto-*

i ministerialne wykazy czasopism punktowanych (2021, 2023, 2024), które wykorzystano w części ostatniej (D). Do badań zastosowano głównie metody bibliometryczne. Materiału empirycznego do trzech pierwszych części dostarczył ICHMP, a jednostką pomiaru był artykuł ($N_A=415$, $N_B=10105$, $N_C=3712$). Materiał badawczy do części czwartej dostarczyły analizy danych z bazy Arianta oraz ministerialne listy czasopism punktowanych. Analizowany zbiór N_D liczył 115 tytułów polskich formalnie należących do dyscypliny nauki o komunikacji społecznej mediach (ponadto 4 uzupełnienia), a korpus tekstów, które wyselekcjonowano na bazie analizy zawartości, liczył 1051 artykułów.

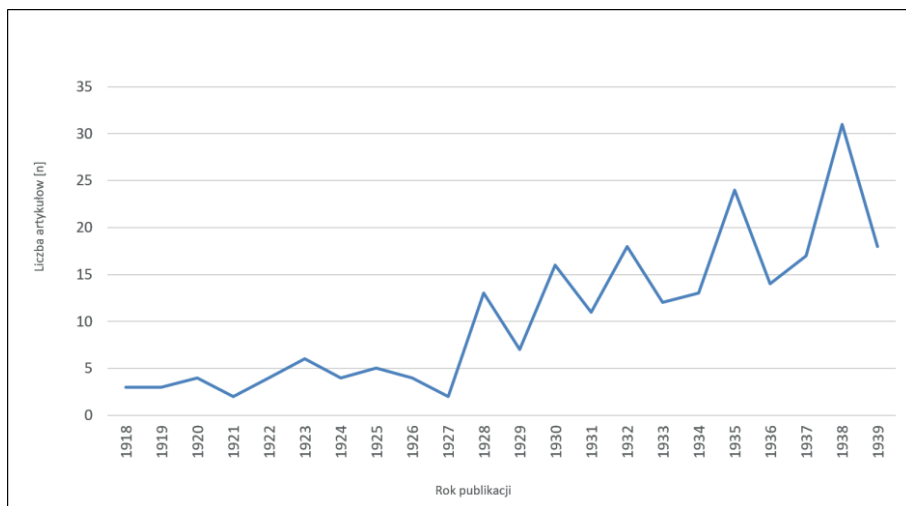
Tradycje

Potrzeba powołania specjalnego periodyku poświęconego badaniu prasy pojawiła się w Polsce dość wcześnie. Zdaniem Sylwestra Dzikiego wysiłki w tym zakresie podejmowano już od 1894 roku. Jednak brak zaplecza instytucjonalnego sprawił, że aż do 1947 roku nie udało się ich zrealizować¹². Nie znaczy to bynajmniej, że badania nad prasą nie znajdowały wówczas amatorów, by wyliczyć w porządku chronologicznych dokonania kilku najważniejszych: Adam Tomasz Chłędowski, Karol Szajnocha, Karol Józef Teofil Estreicher, Stanisław Jan Nepomucen Czarnowski, Stefan Gorski czy Stanisław Teofil Jarkowski. Z analizy danych wynika, że w okresie 1820–1944 wydano 906 prac (książek, rozdziałów, artykułów) o charakterze naukowym lub dokumentacyjnym dotyczących badań prasy polskiej. W liczbie tej artykuły stanowiły 415 pozycji (czyli 45,8%). Do 1889 roku artykuły ukazywały się okazjonalnie (razem 86). W latach 1890–1917 artykuły pojawiały się z większą systematycznością (średnio 3 rocznie), na co bez wątpienia wpłynęła aktywna postawa pierwszych prasoznawców (Jarkowski, Gorski) — łącznie wydano w tym okresie 84 artykuły.

Istotny wzrost liczby publikacji na niwie prasoznawczej zaobserwowano w okresie 1918–1939 (razem 231 artykułów rozproszonych w 135 tytułach — wyk. 1). Wprawdzie w latach 1918–1927 ruch wydawniczy w tym zakresie był niski (po 2–6 artykułów rocznie), lecz od 1928 roku przekroczył pułap 10 artykułów i rósł dalej, osiągając w maksimum w 1939 roku, gdy wydano 31 prac. Głównym tytułem tego okresu był miesięcznik „Prasa” — organ Polskiego Związku Wydawców Dzienników i Czasopism, wydawany po redakcją Stanisława Kauzika w latach 1930–1939. Wprawdzie nie było to czasopismo naukowe, lecz fachowe, koncentrujące się na

dyka tworzenia i charakterystyka zawartości nowej bazy danych, „PTINT. Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej” 2005, nr 3, s. 12–20.

¹² S. Dziński, *Z dziejów polskiego czasopiśmiennictwa prasoznawczego...*, s. 10.

Wykres 1. Artykuły na temat prasy polskiej (1918–1939)

praktyce dziennikarskiej i wydawniczej, lecz opublikowano na jej łamach kilkanaście poważnych prac o aspiracjach naukowych, by wspomnieć m.in. artykuły Władysława Wolerta czy Mariana Grzegorzczaka¹³. Wiele doniosłych artykułów prasoznawczych opublikowano też na łamach innych pism branżowych, m.in. w „Przeglądzie Graficznym, Wydawniczym i Papierniczym” (8) oraz w periodykach naukowych: „Zaranie Śląskie” (9), „Kronika Miasta Poznania” (9), „Niepodległość” (9), „Polacy za Granicą” (6), „Kurier Literacko-Naukowy” (5), „Przegląd Historyczny” (3) i „Pamiętnik Literacki” (3 i in.). Godzi się dodać, że ówczesni polscy uczeni także popularyzowali wiedzę o polskiej prasie w czołowych pismach zagranicznych, by wspomnieć „Journalism Quarterly” czy „Zeitungswissenschaft”¹⁴.

Czasopisma okresu 1945–1995

Nowy rozdział w rozwoju periodyków medioznawczych otworzył rok 1947 wraz z ukazaniem się pierwszego numeru „Prasy Polskiej” — organu Polskiego Instytutu Prasoznawczego (PIP). Dodajmy, że idea powołania specjalnej instytucji badającej prasę była żywa przez cały okres Drugiej Rzeczypospolitej, a jej głównym orędown-

¹³ W. Wolert, *Prasa polska za granicą*, „Prasa” 1934, nr 6/8, s. 3–6; M. Grzegorzczak, *Prasa gospodarcza w Polsce*, „Prasa” 1936, z. 12, s. 12–18.

¹⁴ M. Tyrowicz, *Journalism in Poland*, „Journalism Quarterly” 1933, nr 1, s. 27–32; S.T. Jarkowski, *Die polnische Presse in Vergangenheit und Gegenwart*, „Zeitungswissenschaft” 1937, nr 8, s. 505–612.

nikiem był nieustrudzony Stanisław Teofil Jarkowski¹⁵. Powołany dzięki jego staraniom powojenny PIP nie zdołał jednak rozwinąć szerszej działalności, gdyż w czasach stalinowskich został zlikwidowany, „Prasa Polska” zaś od numeru 1/2/1950 r. została przekazana Związkowi Zawodowemu Dziennikarzy RP i Polskiemu Związkowi Wydawnictw Prasowych, a od nru 3/1951 r. stała się organem Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich. Periodyk ten jedynie w latach 1947–1949 miał ambicje naukowe, po likwidacji PIP stał się typowym pismem fachowym i jedynie sporadycznie drukowano na jego łamach materiały o wartości naukowej. Miesięcznik „Prasa Polska” ukazywała się do 1990 roku (wydano 488 numerów), a jego długoletnim redaktorem był Florian Dłużak.

Mimo trudnych początków proces instytucjonalizacji polskiego prasoznawstwa nie zatrzymał się w latach stalinowskich i już od 1956 roku dzięki rozmaitym instytucjom nastąpił nieprzerwany okres rozwoju czasopism z tego zakresu. Jeszcze w 1954 roku, a więc w przededniu październikowej odwilży, przy Zarządzie Głównym Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa” [RSW] powołano Zakład Badań Prasoznawczych [ZBP], który drukował „Biuletyn Naukowy ZBP” (1956–1959 — wydano 21 numerów); równolegle na Wydziale Dziennikarskim Uniwersytetu Warszawskiego wspólnie z ZBP założono „Zeszyty Naukowe UW Prasoznawstwo” (1956 — 2 numery), przekształcone następnie w „Kwartalnik Prasoznawczy” (1957–1959 — 9 numerów), który z rozmachem redagował Mieczysława Kafel. W 1959 roku ZBP uległ likwidacji, stąd zaniechano także edycji „Kwartalnika”. W następnych latach aktywność tego środowiska osłabła, wydawano tylko efemeryczny „Biuletyn Naukowy Wydziału Dziennikarskiego UW” (1961–1966) oraz „Materiały pomocnicze do historii dziennikarstwa...” (1971–1996).

Od 1957 roku główną rolę w zakresie badań nad polską prasą pełnił krakowski Ośrodek Badań Prasoznawczych [OBP], gdzie kolejno wydawano następujące periodyki: „Biuletyn OBP” (1957 — 2 numery), przekształcony następnie w „Prasę Współczesną i Dawną” (1958–1959 — 6 numerów), a od 1960 roku istniejące do współczesności „Zeszyty Prasoznawcze”. Odrębny profil (ściśle historyczny) miały pisma wydawane w kręgu Pracowni Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego XIX i XX wieku PAN, gdzie początkowo wydawano „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” (1962–1976 — 15 tomów), przekształcony następnie w „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” (1977–1993 — tomy 16–32). W okresie PRL problemami mediów elektronicznych zajmował się Komitet do spraw Radia i Telewizji „Polskie Radio i Telewizja”, gdzie wydawano dwa naukowe pisma, najpierw „Studia Radio-wo-Telewizyjne” (1971–1972), zastąpione następnie przez „Przekazy i Opinie” (1975–1991 — 66 zeszytów). Okazjonalnie ukazywały się też pisma w innych ośrodkach, m.in. związany w Uniwersytecie Wrocławskim „Wrocławski Rocznik Prasoznawczy” (1972–1976 — 5 tomów). Łącznie w omawianym okresie (1945–1995)

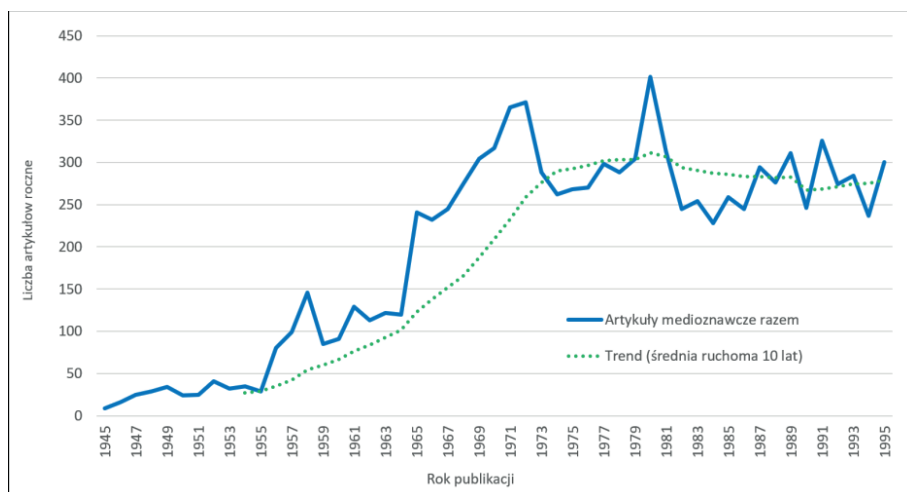
¹⁵ M. Kafel, *Prasoznawstwo...*, s. 43–66.

ukazywało się 16 medioznawczych czasopism naukowych. Okres transformacji ustrojowej przetrwały jednak tylko dwa z nich: „Zeszyty Prasoznawcze” oraz „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej”, który po przejściowej likwidacji (1993) odrodził się w 1998 roku pod tytułem „Rocznik Historii Prasy Polskiej”.

Uzupełnieniem medioznawczych czasopism naukowych stały się pisma fachowe, okazjonalnie drukujące artykuły przeglądowe oraz materiały dokumentacyjne o trwałej wartości. Prócz wspomnianej już „Prasy Polskiej” ważną rolę w tej grupie odgrywały biuletyny centralne, m.in.: periodyki RSW („Biuletyn Zarządu Głównego RSW »Prasak«” 1953–1972, następnie „Biuletyn Prasowo-Wydawniczy” 1972–1974 i „Nasze Problemy” 1974–1989); pisma kolporterów (np. „Problemy Ruchu” 1970–1974); czasopisma agencyjne (np. „Refleks” organ Centralnej Agencji Fotograficznej 1966–1972) oraz pisma wydawców specjalnych (np. „Prasa Techniczna” 1971–1990 — organ Rady Piśmiennictwa Technicznego Naczelnej Organizacji Technicznej NOT — wydano 110 numerów). Osobną funkcję pełniły pisma radiowo-telewizyjne, m.in. „Antena” (1956–1958), „Radio i Telewizja” (1958–1981) oraz biuletyny Komitetu do spraw Radia i Telewizji.

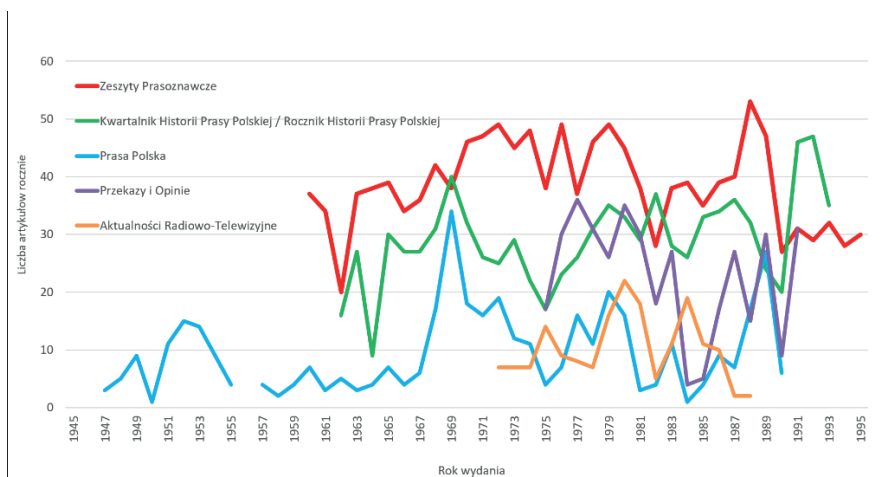
Dzięki danym z indeksu ICHMP możemy dokładnie ustalić rolę i specyfikę poszczególnych periodyków oraz wskazać ich dynamikę. Łącznie w okresie 1945–1995 wydano w Polsce 10 105 oryginalnych artykułów medioznawczych (badawczych lub dokumentacyjnych). Wprawdzie ich chronologiczny rozkład był zmienny, lecz analiza dynamiki wskazuje, że już w II połowie lat 60. osiągnięto pułap 250–300 artykułów rocznie, który utrzymywał się aż do końca badanego okresu (wykr. 2).

Od II połowy lat 60. ustabilizował się też wykaz najważniejszych i zarazem najproduktywniejszych tytułów (wykr. 3). Czołową rolę odgrywały „Zeszyty Prasoznawcze” (publikujące średnio ok. 40–50 badawczych artykułów rocznie, razem

Wykres 2. Artykuły medioznawcze w periodykach polskich (1945–1995)

1399 prac). Dalej lokowały się pisma historyków prasy: „Rocznik...”, potem „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” — średnio po 30–40 prac (razem 933) oraz „Przekazy i Opinie” — 20–30 artykułów rocznie (razem 388). Obraz ten uzupełniały dwa pisma fachowe, które w prawie każdym numerze drukowały co najmniej jeden tekst z ambicjami naukowymi lub dokumentacyjnymi: „Prasa Polska” (średnio 10–20 rocznie, razem 410) oraz „Aktualności Radiowo-Telewizyjne” (średnio 10–20, razem 175).

Wykres 3. Polskie czasopisma medioznawcze 1945–1995 — liczba artykułów wydanych rocznie

Prócz określonych wyżej liderów należy jeszcze wskazać kilkanaście tytułów naukowych lub fachowych, które okresowo lub okazjonalnie wzmacniały główny obieg informacji w polskim medioznawstwie (tab. 1). Łącznie na łamach 18 wyliczonych niżej czasopism (12 naukowych i 4 fachowych) opublikowano w tym czasie 4371 artykułów, co oznacza, że skupiły one aż 43,2% całkowitego strumienia informacji.

Analiza danych pozwala stwierdzić, że prawie wszystkie czasopisma medioznawcze okresu 1945–1995 realizowały określony profil tematyczny (tab. 1). Pierwszym obszarem analizy była teoria mediów. W tym zakresie trudno wprowadzić wskazać lidera, lecz bez wątpienia był to obszar badań ważny dla redakcji trzech pism: „Kwartalnika Prasoznawczego” (20%), „Wrocławskiego Rocznika Prasoznawczego” (22%) i „Biuletynu Prasoznawczego Studium Dziennikarskiego UW” (39%). Palmę pierwszeństwa w zakresie historii mediów dzierżył „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej”, przekształcony potem w „Rocznik...” (89%). Nie był jednak w tym osamotniony, gdyż duże zainteresowanie historią przejawiało kilka innych pism, m.in. „Biuletyn Naukowy ZBP” (50%), „Prasa Współczesna i Dawna” (39%), „Prasa Polska” (33%). Problematyka mediów zagranicznych zajmowała przede wszystkim łamy „Aktualności Radiowo-Telewizyjnych” (23%) i „Biuletynu Radiowego” (15%). Tematy szeroko pojętej organizacji mediów gościły przeważnie na łamach pism

Tabela 1

Naukowe i fachowe czasopisma medioznawcze 1945–1995 — tematyka

Lp.	Tytuł	Liczba artykułów	Tematyka [%]							
			Teoria mediów	Historia mediów	Media zagraniczne	Organizacja mediów	Socjologia & psychologia	Język mediów	Ekonomia mediów	Prawo mediów
Czasopisma naukowe										
1	Zeszyty Prasoznawcze	1388	9%	20%	11%	17%	23%	10%	4%	6%
2	Kwartalnik Historii Prasy Polskiej / Rocznik...	933	9%	89%	2%	0%	0%	0%	0%	0%
3	Przekazy i Opinie	388	1%	5%	7%	11%	51%	14%	6%	5%
4	Aktualności Radiowo-Telewizyjne	175	0%	2%	23%	12%	53%	8%	2%	1%
5	Kwartalnik Prasoznawczy	94	20%	26%	5%	20%	9%	13%	2%	5%
6	Prasa Współczesna i Dawna	77	17%	35%	4%	10%	21%	8%	4%	1%
7	Wrocławski Rocznik Prasoznawczy	58	22%	10%	0%	19%	19%	24%	5%	0%
8	Biuletyn Prasoznawczy Studium Dziennikarsk.	48	38%	23%	8%	13%	8%	6%	0%	4%
9	Biuletyn Telewizyjny	46	0%	2%	4%	13%	61%	15%	4%	0%
10	Biuletyn Radiowy	41	0%	7%	15%	29%	39%	10%	0%	0%
11	Biuletyn Radio-wo-Telewizyjny	35	0%	3%	6%	11%	69%	11%	0%	0%
12	Biuletyn Naukowy Zakładu Badań Prasozn.	34	9%	50%	0%	15%	0%	24%	0%	3%
Czasopisma fachowe										
13	Prasa Polska	410	8%	33%	6%	23%	10%	9%	3%	9%
14	Biuletyn Zarządu Głównego RSW „Prasa”	291	2%	20%	2%	33%	13%	4%	19%	7%
15	Prasa Techniczna	150	3%	27%	3%	27%	8%	15%	7%	9%
16	Prawo i Życie	93	1%	6%	2%	4%	4%	2%	5%	74%
17	Nasze Problemy	70	0%	4%	7%	30%	31%	13%	3%	11%
18	Refleks	40	0%	23%	0%	15%	10%	20%	10%	23%
Razem		4371								

fachowych: „Biuletyn Zarządu Głównego RSW »Prasa«” (33%), „Prasa Techniczna” (27%), „Nasze Problemy” (30%), „Biuletyn Radiowy” (29%) i „Prasa Polska” (23%). Problemy psychologii i socjologii mediów poruszano przede wszystkim na łamach pism radiowo-telewizyjnych. W grupie tej do końca lat 60. dominowały biuletyny Komitetu do spraw Radia i Telewizji: „Biuletyn Radiowo-Telewizyjny” (69%), „Biuletyn Telewizyjny” (61%), zaś od połowy lat 70. rolę tę przejął kwartalnik „Przekazy i Opinie” (51%), wspierany przez „Aktualności Radiowo-Telewizyjne” (53%). Trudno wskazać lidera wśród pism publikujących prace na temat języka mediów, gdyż żaden z periodyków nie poświęcał tej tematyce więcej niż 24% łamów. Własną specyfikę miały też zagadnienia prawa prasowego, które rzadko gościły w obiegu medioznawczym, a wyraźnie dominowały na łamach fachowego tygodnika „Prawo i Życie” (74%). Ze schematu tego wyłamywały się jedynie „Zeszyty Prasoznawcze”, które przez cały analizowany czas z równą troską zajmowały się wszystkimi polami badawczymi polskiego medioznawstwa.

Wykazany w tab. 1 zestaw nie jest kompletny, gdyż wymieniono tylko tytuły dłużej istniejące i publikujące zauważalną liczbę artykułów. Aby obraz był pełny, do grupy 12 pism naukowych należy jeszcze dodać 4 tytuły: „Zeszyty Naukowe UW Prasoznawstwo” (23 artykuły), „Studia Radiowo-Telewizyjne” (23), „Biuletyn Prasoznawczy OBP” (9) oraz „Materiały pomocnicze do historii dziennikarstwa...” redagowane przez prof. Alinę Słomkowską z UW. Ostatni tytuł ma nieco skomplikowaną historię. W latach 1972–1993 ukazywał się nieregularnie (tomy 1–21), tomy 22–26 zaś wydano jako prace książkowe¹⁶. Warto dodać, że wkład tego wydawnictwa w badanie mediów jest niebagatelny, gdyż łącznie opublikowano na jego łamach 409 artykułów i szkiców. Z kolei wykaz 6 pism fachowych należy o uzupełnić o kolejne 4 tytuły: miesięcznik RSW „Biuletyn Prasowo-Wydawniczy” (1972–1974), tygodnik Radiokomitetu „Radio i Telewizja / RTV” (1958–1981), miesięcznik kolporterów „Problemy Ruchu” (1970–1974) oraz magazyn „Antena” redagowany w latach 1956–1958 przez wybitnego historyka telewizji Macieja Józefa Kwiatkowskiego.

Czasopisma okresu 1996–2004

W roku 1996 nie nastąpiły wprowadzić w segmencie czasopism medioznawczych zmiany uzasadniające cezurę, lecz wymusił ją inny korpus danych badawczych. Głównym źródłem danych dla tego okresu stała się bowiem „Bibliografia publikacji

¹⁶ Tomy książkowe, wydane w serii „Materiały Pomocnicze do Najnowszej Historii Dziennikarstwa”: t. 22, *Transformacja prasy 1989–1992* (Warszawa 1992), t. 23, *Kontrowersje wokół transformacji prasy 1989–1993* (1993), t. 24, *Dylematy transformacji prasy polskiej 1989–1993* (1994), t. 25, *Pięciolecie transformacji mediów 1989–1994* (1996), *Transformacja mediów 1989–1995* (1996).

o prasie za rok...” [dalej BPP 1996–2004] publikowana cyklicznie na łamach „Rocznika Historii Prasy Polskiej” w latach 1999–2007¹⁷. Zbiór ten po odpowiedniej translacji został włączony do ICHMP. W stosunku do poprzedniego okresu (1945–1995) nieznacznej zmianie uległy kryteria selekcji, stąd roczna liczba artykułów była nieco wyższa, np. w 1995 — 300 prac, w 1996 — 341, czyli o ok. 13,6%. Zaobserwowana różnica jest jednak stosunkowo niewielka, stąd można uznać, że dane obu okresów są porównywalne.

W okresie 1996–2024 na niwie badań medioznawczych zaszły dwie zmiany. W ciągu całego badanego okresu rosła liczba publikacji, a jednocześnie spadała liczba czasopism medioznawczych. Pod względem liczby artykułów początkowo wzrost był powolny: 1996 — 341, 1997 — 324, 1998 — 358, 1999 — 321, 2000 — 386, lecz już od początku XXI wieku gwałtownie przyspieszył: 2001 — 449, 2002 — 444, 2003 — 533, 2004 — 556. Oznacza to, że w ciągu 9 lat nastąpił wzrost liczby artykułów medioznawczych aż o 77%. Zmianę prawdopodobnie spowodował gwałtowny wzrost liczby wyższych uczelni funkcjonujących w Polsce. Przypomnijmy, że w 1995 r. działało ich 179 (gdzie kształciło się ok. 800 tys. studentów), a w roku 2001 funkcjonowało już 310 takich podmiotów (ok. 1,5 mln studentów)¹⁸. Jednocześnie gwałtownie spadła liczba naukowych periodyków medioznawczych (tab. 2). W latach 1996–2004 na niwie medioznawczej dominowały trzy tytuły: „Zeszyty Prasoznawcze”, które choć osłabły (od 1991 r. drukowały po 2 numery łączone rocznie), utrzymały pozycję lidera (razem 259 artykułów), dalej plasował się „Rocznik Historii Prasy Polskiej”, formalnie założony w 1998 roku, lecz kontynuujący dzieje „Kwartalnika Historii Prasy Polskiej” (168 artykułów) oraz kwartalnik „Studia Medioznawcze” — kwartalnik założony w 2000 r. przez medioznawców z Uniwersytetu Warszawskiego (159). Do pełnego obrazu należy jeszcze dodać dwa pisma wąskoprofilowe: „Zeszyty Telewizyjne”, wydawane przez Telewizję Polską w latach 2003–2006 (łącznie 12 numerów), i redagowany w środowisku Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego „Biuletyn Edukacji Medialnej” (2007–2019). Obraz dopełnia wykaz 4 pism poświęconych medioznawstwu częściowo, takich jak: „Kieleckie Studia Bibliologiczne” (1993–2008), „Studia Kieleckie. Seria Bibliologiczno-Prasoznawcza” (Kieleckie Towarzystwo Naukowe, 2000–2003), kwartalnik „Przegląd Politologiczny” (Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM, od 1996) oraz „Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Naukowych PAN”, gdzie drukowane były m.in. streszczenia referatów wygłaszanych podczas posiedzeń Komisji Prasoznawczej PAN¹⁹. Trzeba zauważyć, że nawet przy szeroko zdefiniowanych kryteriach

¹⁷ W.M. Kolasa, *Bibliografia publikacji o prasie za rok 1996*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 1999, nr 1, s. 101–150 i nast.

¹⁸ K. Nowakowska, *Szkolnictwo wyższe w Polsce po 1990 roku*, „Społeczeństwo i Edukacja. Międzynarodowe Studia Humanistyczne” 2011, nr 1, s. 188.

¹⁹ J. Chwastyk-Kowalczyk, *50 lat Komisji Prasoznawczej PAN Oddział Kraków (1973–2022)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2023, nr 2, s. 5–20.

Tabela 2

Naukowe i fachowe czasopisma medioznawcze 1995–2004 — tematyka

Lp.	Tytuł	Liczba artykułów	Tematyka [%]							
			Teoria mediów	Historia mediów	Media zagraniczne	Organizacja mediów	Socjologia & psychologia	Język mediów	Ekonomia mediów	Prawo mediów
1	Zeszyty Prasoznawcze	259	7%	30%	11%	9%	27%	9%	3%	4%
2	Rocznik Historii Prasy Polskiej	168	29%	67%	0%	1%	1%	1%	0%	1%
3	Studia Medioznawcze	159	8%	22%	6%	9%	25%	11%	8%	12%
4	Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Nauk. PAN	83	1%	87%	1%	0%	8%	0%	0%	2%
5	Studia Kieleckie. Seria Bibliolog.-Prasozn.	27	7%	74%	4%	4%	11%	0%	0%	0%
6	Zeszyty Telewizyjne	27	0%	19%	4%	19%	22%	19%	19%	0%
7	Kieleckie Studia Bibliologiczne	23	9%	91%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
8	Przegląd Politolologiczny	19	5%	26%	11%	11%	32%	0%	0%	16%
9	Biuletyn Edukacji Medialnej	16	6%	75%	0%	0%	13%	0%	6%	0%
10	Z Dziejów Polskiej Radiofonii	11	9%	72%	0%	0%	0%	9%	0%	0%
Razem		792								

(tab. 2) liczba periodyków medioznawczych względem poprzedniego okresu wyraźnie spadła i wzrosło rozproszenie. O ile w latach 1945–1995 grupa głównych 18 periodyków (tab. 1) skupiała 43% wszystkich artykułów medioznawczych (4371 z 10 105), o tyle w latach 1996–2024 podobna grupa 8 najważniejszych tytułów (tab. 2) skupiała już tylko 21% (792 z 3712), a zatem entropia się podwoiła.

Naukowe periodyki medioznawcze wydawane w latach 1996–2004 w różnym stopniu interesowały się poszczególnymi polami badawczymi (tab. 2). W odróżnieniu od poprzedniego okresu po 1996 roku polaryzacja była jednak mniejsza. Utrwaliły się jednocześnie dwa modele treści: pisma uniwersalne, czyli interesujące się cało-

kształtem badań medialnych („Zeszyty Prasoznawcze”, „Studia Medioznawcze”, „Zeszyty Telewizyjne”, „Przegląd Politologiczny”), oraz periodyki skoncentrowane na historii mediów („Rocznik Historii Prasy Polskiej” i pozostałe pisma). Sytuacja taka sprzyjała rozproszeniu i sprawiła, że znaczącą liczbę specjalistycznych artykułów publikowano w innych obiegach, np. językoznawczym (np. „Poradnik Językowy” 30 artykułów), socjologicznym (np. „Kultura i Społeczeństwo” — 20), prawniczym (np. „Palestra” — 16) itd.

Obraz czasopism medioznawczych warto dopełnić wskazaniem pism fachowych. Od połowy lat 90. XX wieku na rynku pojawiło się wiele takich tytułów, lecz w odróżnieniu od dawnych periodyków fachowych (jak „Prasa Polska”) zazwyczaj nie publikowano na ich łamach pogłębionych tekstów naukowych lub dokumentacyjnych. Ich wspólną cechą była koncentracja na informacji i relacjonowanie przemian. Dokładne dane na ten temat posiadamy tylko dla okresu 1996–2001²⁰. Czołowym pisami z tej grupy (w porządku chronologicznym) były: miesięcznik „Media Polska” (1993–1999), zastąpiony od 1999 roku przez dwutygodnik „Media i Marketing Polska” (od 1999), miesięcznik (obecnie dwumiesięcznik) „Press” (od 1996) oraz miesięcznik „Forum Dziennikarzy” (od 1997). Ukazało się ponadto wiele inicjatyw krótkotrwałych, m.in. „Raport Prasowy” (1996–1998), „Twój Ruch” (1994–1998), „Rynek Prasowy” (1991–1996) czy „Mikrus Dziennikarski” (1994–1999)²¹. Analiza danych dowodzi ponadto, że liczne informacje na temat mediów tego okresu drukowała prasa codzienna: „Rzeczpospolita” (256 tekstów w latach 1996–2001), „Gazeta Wyborcza” (125); pisma opinii: „Tygodnik Powszechny” (101), „Polityka” (91), „Tygodnik Solidarność” (71), „Wprost” (50), „Przegląd Tygodniowy” (49) oraz magazyny kulturalne, np. „Nowe Książki” (69) czy „Więź” (41).

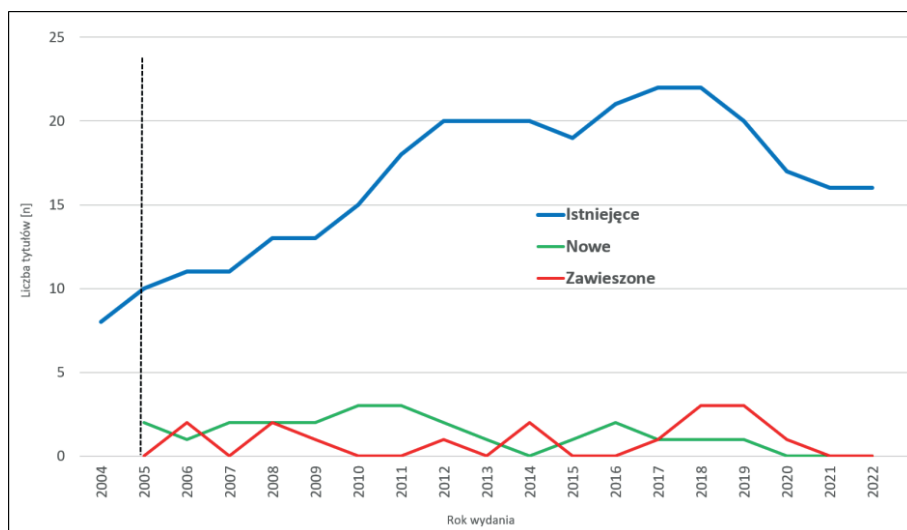
Czasopisma okresu 2005–2024

Do badania rynku czasopism wydawanych po roku 2005 nie dysponujemy odpowiednio dokładnymi źródłami, toteż analiza została wykonana w sposób odmienny. W pierwszym kroku w oparciu o bazę Arianta ustalono wykaz czasopism wydawanych w okresie 2005–2022, które spełniały trzy warunki: 1) wyłącznie lub w znacznej części poświęcały swe łamy tematyce medioznawczej, 2) tematyka medioznawcza była obecna w każdym numerze, 3) artykuły miały charakter naukowy. Następnie w oparciu o uzyskane dane zbadano ruch wydawniczy (trendy i rotację) w latach 2005–2022.

²⁰ W.M. Kolasa, J. Jarowiecki, *Polska bibliografia prasoznawcza 1996–2001*, Kraków 2005, s. 13–60.

²¹ Pełny wykaz — zob. W.M. Kolasa, *Czasopisma prasoznawcze i prasoznawstwo w czasopiśmie (1989–2000)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2002, z. 1, s. 211–235.

Według danych z Arianty w okresie 2005–2022 ukazywały się Polsce 32 czasopisma medioznawcze spełniające wyżej opisane warunki (wykr. 4). Na początku badanego okresu (2004) było ich 8, w kolejnych latach przybyły 24 nowe i jednocześnie upadło 16 tytułów. W efekcie na koniec 2022 roku na rynku pozostało 16 równoczesnych czasopism.

Wykres 4. Polskie naukowe czasopisma medioznawcze (2005–2022) — rotacja

W pierwszej pięciolatce (2005–2012) powstało relatywnie dużo nowych tytułów (17), lecz okazały się one nietrwałe. Do współczesności dotrwało jedynie 8 z nich: „Media — Kultura — Komunikacja Społeczna” (2005, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski), „Central European Journal of Communication” (2008, Polskie Towarzystwo Komunikacji Społecznej), „Dziennikarstwo i Media” (2010, Uniwersytet Wrocławski) oraz „Kultura — Media — Teologia” (2010, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego), „Infotezy” (2011, Uniwersytet Jana Kochanowskiego), „Media i Społeczeństwo” (2011, Akademia Techniczno-Humanistyczna, Bielsko-Biała), „Naukowy Przegląd Dziennikarski” (2012, Towarzystwo Studiów Dziennikarskich, Rzeszów) oraz „Social Communication” (2012, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania, Rzeszów). Warto zauważyć, że okres intensywnego wzrostu zbiegł się w czasie z dyskusją na temat powołania samodzielnej dyscypliny naukowej „nauki o mediach”²², a następnie jej kodyfikacją w „Dzienniku Ustaw” nr 179 z 2011 roku (poz. 1065). Począwszy od 2013 roku dynamika wyraźnie spadła. Założono w tym czasie 7 kolejnych pism, ale do czasów obecnych dotrwały tylko 4: „Zarządzanie

²² M. Jabłonowski, T. Gackowski, *Tożsamość nauk o mediach. Obszary, postulaty, perspektywy*, „Studia Medioznawcze” 2012, nr 2 (49), s. 15–24.

Mediami” (2013, Uniwersytet Jagielloński), „Media, Biznes, Kultura” (2016, Uniwersytet Gdański), „Mediatization Studies” (2017, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) i „Com.press” (2018, Uniwersytet Jagielloński). Największa fala likwidacji nastąpiła po 2018 roku, czyli równolegle z ogłoszeniem nowych zasad organizacji nauki (na łamach tzw. ustawy 2.0) oraz nowego podziału dyscyplin, kiedy wcześniejsze „nauki o mediach” zostały przeniesione do nowej dyscypliny — „nauki o komunikacji społecznej i mediach” („Dziennik Ustaw” z 2018 roku, poz. 1818). Jakkolwiek wśród tytułów zlikwidowanych w latach 2005–2022 przeważały inicjatywy krótkotrwałe (10 tytułów)²³, nie zabrakło w tej grupie także zasłużonych pism o ugruntowanej pozycji (6), m.in. „Kieleckie Studia Bibliologiczne” (1993–2008) czy „Kognitywistyka i Media w Edukacji” (1998–2019)²⁴.

Ustalenie aktualnego wykazu naukowych czasopism ściśle medioznawczych stanowi nie lada problem praktyczny. Wynika to z dwóch przesłanek. Lista 16 wcześniej wyliczonych tytułów, które przetrwały do współczesności (2022), z pewnością nie jest kompletna. Zaburzyły ją bowiem labilne zasady tworzenia list ministerialnych opublikowanych w latach 2019–2024. Zgodnie z wytycznymi zawartymi w odpowiednim rozporządzeniu²⁵ czasopisma nieujęte w międzynarodowych indeksach (a więc prawie wszystkie ówczesne polskie pisma medioznawcze) mogły być dopisane do list na wniosek wydawcy po spełnieniu specjalnych warunków (program „Wsparcie dla czasopism” oraz baza ERIH+). Jednak nie określono dla nich czytelnych zasad przynależności do dyscyplin. Wskutek tego zespoły robocze sugerowały się deklaracjami redakcji, co nierzadko sprawiało, że w puli nauk o komunikacji społecznej i mediach znalazły się pisma niemające związku tematycznego lub pisma medioznawcze przypisywano do innych dyscyplin.

Aby rzetelnie ustalić obecną listę periodyków polskich, które rzeczywiście (a nie deklaratywnie) poświęcają swe łamy tematyce medioznawczej, zastosowano specjalną metodę. W pierwszym kroku wyłoniono z list ministerialnych (wykazy z dn. 30 XII 2021 i 18 VII 2023) wszystkie polskie periodyki należące do dyscypliny nauk o komunikacji społecznej i mediach (kody: 504/604). Ostatnią listę ministerialną (z 5 I 2024) wykorzystano jedynie do korekty punktacji, gdyż nie wpływała ona na wyłoniony wcześniej zestaw. Łącznie wykaz liczył 119 tytułów (z czego 4 znaleziono

²³ „Pedagogika Mediów” (2005–2006); „Media, Społeczeństwo, Kultura” (2008–2009), „Studia i Perspektywy Medioznawcze” (2019–2020), „Z Dziejów Polskiej Radiofonii” (2004–2006), „Kwartalnik Nauk o Mediach” (2015–2017), „Cognitive Science, New Media, Education” (2016–2018), „Etyka w mediach” (2009–2012), „Media i Medioznawstwo” (2011–2014), „Nowe Media” (2010–2014), „Orbis Communicationis Socialis” (2003–2008).

²⁴ Ponadto: „Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy” (2009–2018), „Rocznik Prasoznawczy” (2007–2018), „Biuletyn Edukacji Medialnej” (2007–2019), „Media, Kultura, Społeczeństwo” (2006–2019).

²⁵ *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 7 listopada 2018 r. w sprawie sporządzania wykazów wydawnictw monografii naukowych oraz czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych*, Dz.U. 2018 poz. 2152.

na listach innych dyscyplin). Aby uzyskać wiarygodne dane na temat obecności tematyki medioznawczej na ich łamach, przeprowadzono analizę zawartości jednego lub dwóch numerów każdego z testowanych periodyków. Jako próbę do analizy uwzględniono artykuły badawcze wydane w 2021 roku (w przypadkach koniecznych, gdy wydano mniej niż 10 artykułów, próbę uzupełniono artykułami wydanymi w roku 2020). Założono, że czasopismo można uznać za medioznawcze, jeśli treści należące do dowolnego pola tematyki medioznawczej²⁶ stanowią co najmniej 4%. Domniemany odsetek (4%) początkowo miał charakter roboczy, ale sprawdził się w praktyce, gdyż spośród 119 analizowanych tytułów udało się wyeliminować 77 czasopism, czyli 64,7%²⁷. Końcowy wykaz czasopism publikujących więcej niż założone minimum liczył 42 tytuły. Na łamach tego korpusu w skali roku opublikowano 1164 oryginalne artykuły badawcze (w tym 428 medioznawczych). Zestaw ten poddano dalszej analizie, dzieląc go na trzy główne korpusy: a) czasopisma podstawowe; b) czasopisma z dyscyplin pokrewnych; c) czasopisma publikujące okazjonalnie.

Czasopisma zaliczone do grupy czasopism podstawowych (tab. 3) musiały spełniać dwa warunki: 1) dominowała na ich łamach tematyka nt. mediów i komunikacji społecznej; 2) treści medioznawcze pojawiały się w każdym numerze. Przy takich założeniach szczyt rankingu tworzy 10 czasopism uznanych w całości za poświęcone tematyce mediów: „Zeszyty Prasoznawcze”, „Rocznik Historii Prasy Polskiej”, „Studia Medioznawcze”, „Central European Journal of Communication”, „Naukowy Przegląd Dziennikarski”, „Social Communication”, „Zarządzanie Mediami”, „Media, Biznes, Kultura”, „Mediatization Studies” oraz „Com.press”. Nieco niżej ulokowało się 6 pism, w których występowała domieszka innej tematyki, lecz medioznawstwo było grupą dominującą („Infotezy”, „Kultura — Media — Teologia”, „Dziennikarstwo i Media”, „Prawo Mediów Elektronicznych”, „Media — Kultura — Komunikacja Społeczna”. Warto zauważyć, że ów wykaz w znacznej mierze pokrywa się z listą pism omawianych w poprzednich rozdziałach. Dodajmy też, że wymieniony w tab. 3 korpus czasopism podstawowych jest głównym kanałem upowszechniania wiedzy w naukach o komunikacji i mediach, gdyż produkuje rocznie średnio 324 naukowych artykułów, z czego 279, czyli 86,1% to artykuły na temat mediów. Do niepokojących wniosków prowadzi analiza punktacji ministerialnej (lista 2024). Wśród 18 najważniejszych polskich pism medioznawczych jest tylko 1 tytuł mający 70 punktów, 9 — 40 punktów, 5 — 20 punktów i 1 bez punktów. Oznacza to,

²⁶ Uwzględnione obszary: teorie komunikacji masowe, badania wpływu mediów, badania zawartości mediów, język mediów, historia mediów i dziennikarstwa, ekonomika mediów, PR i marketing medialny, zarządzanie i logistyka medialna, estetyka mediów, komunikowanie polityczne, audytoria mediów — wykaz za: M. Jabłonowski, T. Gackowski, *Tożsamość nauk o mediach...*, s. 21.

²⁷ Wyeliminowano czasopisma dotyczące następujących dyscyplin lub subdyscyplin: bibliologia (11), interdyscyplinarne (11), politologia (7), pedagogika (6), nauki o zarządzaniu (6), językoznawstwo (6), historia (5), teologia (4), geografia (3), literaturoznawstwo (3), ekonomia (3), research on computer games (2), socjologia (2), filmoznawstwo (2), nauki o bezpieczeństwie (2), naukoznawstwo (1), nauki o sztuce (1), prawo (1) i rolnictwo (1).

Tabela 3

Medioznawcze czasopisma podstawowe 2021–2024

Lp.	Tytuł czasopisma	Rok zał.	Instytucja sprawcza	Miasto	Analiza zawartości			Punkty 2024
					Próba	W tym tematyka mediów		
						N	N	
1	Zeszyty Prasoznawcze	1957	Uniwersytet Jagielloński	Kraków	25	25	100,0%	40
2	Rocznik Historii Prasy Polskiej	1962	Polska Akademia Nauk	Kraków	32	32	100,0%	70
3	Studia Medioznawcze	2000	Uniwersytet Warszawski	Warszawa	16	16	100,0%	40
4	Central European Journal of Comm.	2008	Polskie Towarzystwo Komunikacji Społ.	Wrocław	14	14	100,0%	40
5	Naukowy Przegląd Dziennikarski	2012	Towarzystwo Studiów Dziennikarskich	Rzeszów	22	22	100,0%	20
6	Social Communication	2012	Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania	Rzeszów	14	14	100,0%	20
7	Zarządzanie Mediami	2013	Uniwersytet Jagielloński	Kraków	41	41	100,0%	40
8	Media, Biznes, Kultura	2016	Uniwersytet Gdański	Gdańsk	24	24	100,0%	40
9	Mediatization Studies	2017	Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej	Lublin	11	11	100,0%	20
10	Com.press	2018	Uniwersytet Jagielloński	Kraków	16	16	100,0%	20
11	Infotezy	2011	Uniwersytet Jana Kochanowskiego	Kielce	14	12	85,7%	0
12	Kultura — Media — Teologia	2010	Uniwersytet Kardynała S. Wyszyńskiego	Warszawa	33	24	72,7%	40
13	Dziennikarstwo i Media	2010	Uniwersytet Wrocławski	Wrocław	13	7	53,8%	20
14	Prawo Mediów Elektronicznych	2003	Uniwersytet Wrocławski	Wrocław	16	7	43,8%	40
15	Media — Kultura — Komunikacja Społ.	2005	Uniwersytet Warmińsko-Mazurski	Olsztyn	23	10	43,5%	40
16	Media i Społeczeństwo	2011	Akademia Techniczno-Humanistyczna	Bielsko-B.	10	4	40,0%	40
Razem					324	279		

że średnio każdy polski artykuł z tej grupy jest wyceniony mniej więcej na 33 punkty, czyli nieznacznie tylko przekracza minimum (20).

Periodyki zaliczone do zestawu z dyscyplin pokrewnych (tab. 4) musiały spełniać jednocześnie dwa warunki: 1) na ich łamach dominowała tematyka z dyscypliny innej

Tabela 4

Czasopisma z dyscyplin pokrewnych 2021–2024

Lp.	Tytuł czasopisma	Rok zał.	Instytucja sprawcza	Miasto	Analiza zawartości			Punkty 2024
					Próba	W tym tematyka mediów		
						N	N	
1	AUPC. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia	2001	Uniwersytet Pedagogiczny	Kraków	46	20	44,0%	70
2	AUPC. Studia de Cultura	2010	Uniwersytet Pedagogiczny	Kraków	36	15	41,6%	40
3	Dyskurs & Dialog	2019	Instytut Dyskursu i Dialogu	Toruń	21	8	30,1%	20
4	Studia Humanis-tyczne AGH	2003	Akademia Górni-czo-Hutnicza	Kraków	22	6	27,3%	40
5	Toruńskie Studia Bibliologiczne	2008	Uniwersytet Miko-łaja Kopernika	Toruń	11	3	27,3%	20
6	Studia Politicae Universitatis Silesiensis	2005	Uniwersytet Śląski	Katowice	20	5	25,0%	40
7	Roczniki Nauk Społecznych	1949	Katolicki Uniwer-sytet Lubelski	Lublin	34	7	20,6%	70
8	Fides, Ratio et Patria. Studia Toruńskie	2014	Akademia Kultury Społecznej i Me-dialnej	Toruń	23	3	13,0%	70
9	Przegląd Polito-logiczny	1996	Uniwersytet Adama Mickiewicza	Poznań	39	4	10,3%	70
10	Środkowoeuropej-skie Studia Poli-tyczne	2003	Uniwersytet Adama Mickiewicza	Poznań	30	3	10,0%	70
11	Miesięcznik Mar-keting i Rynek	1994	Polskie Wydawnic-two Ekonomiczne	Warszawa	40	3	7,5%	40
12	Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne	1997	Uniwersytet Miko-łaja Kopernika	Toruń	54	4	7,4%	100
13	Horyzonty Polityki	2010	Akademia Ignatia-num	Kraków	41	3	7,3%	100
Razem					417	84		

niż medioznawstwo, 2) w każdym numerze drukowane były też teksty medioznawcze. Warunki takie spełniało 13 tytułów, spośród których dominowały periodyki politologiczne (6): „Dyskurs & Dialog”, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis”, „Przegląd Politologiczny”, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne”, „Horyzonty Polityki”. Pewną reprezentację miały również dawne pisma bibliologiczne (2): „AUPC. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” i „Toruńskie Studia Bibliologiczne” oraz wydawnictwa interdyscyplinarne (2): „Studia Humanistyczne AGH”, „Roczniki Nauk Społecznych”. Ponadto kilka pism należących do innych dyscyplin: nauk o kulturze („AUPC. Studia de Cultura”), teologii („Fides, Ratio et Patria. Studia Toruńskie”) oraz ekonomii („Miesięcznik Marketing i Rynek”). Warto zauważyć, że kilka pism z analizowanej grupy jest wydawanych przez wydziały kształcące dziennikarzy, które wyrosły z tradycji politologicznej (UAM, UŚ). Jakkolwiek łączna liczba artykułów medioznawczych publikowanych w czasopismach z tej grupy jest stosunkowo niska (84, czyli 20,1%), mają one wyraźnie lepszą ocenę na listach ministerialnych (średnio 57 punktów).

Ostatni zestaw obejmował periodyki najluźniej związane z medioznawstwem. Chodziło zatem o wyłonienie pism z innych dyscyplin, które z rzadka interesują się tematyką medioznawczą albo okresowo drukują numery monograficzne. Periodyki zaliczone do tego zestawu (tab. 5) musiały spełniać równolegle dwa warunki: 1) dominowała na ich łamach tematyka z dyscypliny innej niż medioznawstwo, 2) treści medioznawcze pojawiały się przynajmniej jeden raz w roku. Pism tego typu zidentyfikowano 13, w której najliczniejszą reprezentację miały wydawnictwa politologiczne („AUPC. Studia Politologica”, „Consensus”, „Polityka i Społeczeństwo” i „Polish Political Science Yearbook”), periodyki interdyscyplinarne („Acta Universitatis Lodzensis. Folia Litteraria Polonica”, „Roczniki Kulturoznawcze” i „Perspektywy Kultury”) oraz pisma językoznawcze („Oblicza Komunikacji”, „Prace Językoznawcze”). Kilka związane było z innymi dziedzinami: „Psychology of Language and Communication” (psychologia, kognitywistyka, językoznawstwo), „Kultura i Społeczeństwo” (socjologia), „Horyzonty Wychowania” (pedagogika) czy „Studia Socialia Cracoviensia” (nauki o rodzinie)²⁸. Warto zauważyć, że ostatni periodyk reprezentował przykład polityki redakcji, polegającej na okresowym wydawaniu homogenicznych numerów specjalnych (stąd wysoki odsetek medioznawstwa — 87,5%).

²⁸ Periodyk zawieszony po nagłej śmierci redaktora — prof. Michała Dróżdza w 2023 roku.

Tabela 5

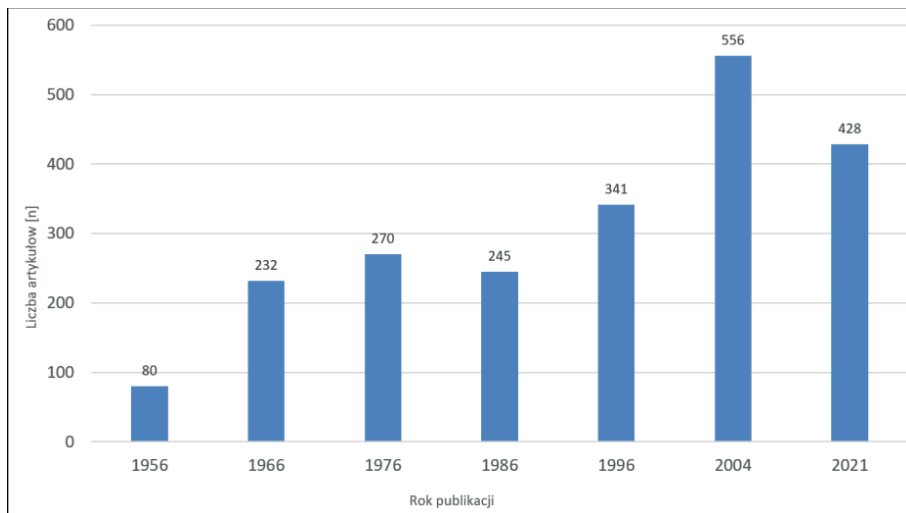
Czasopisma publikujące okazjonalnie 2021–2024

Lp.	Tytuł czasopisma	Rok zał.	Instytucja sprawcza	Miasto	Analiza zawartości			Punkty 2024
					Próba	W tym tematyka mediów		
						N	N	
1	Studia Socialia Cracoviensia	2009	Uniwersytet Papi- ski Jana Pawła II	Kraków	16	14	87,5%	0
2	Horyzonty Wychowania	1990	Akademia Ignatia- num	Kraków	35	10	28,6%	70
3	Oblicza Komunikacji	2008	Uniwersytet Wrocławski	Wrocław	11	3	27,3%	20
4	Acta Universitatis Lodz. Folia Litt. Polon.	1955	Uniwersytet Łódzki	Łódź	24	6	25,0%	40
5	Roczniki Kulturo- znawcze	2010	Katolicki Uniwer- sytet Lubelski	Lublin	27	6	22,2%	70
6	AUPC. Studia Politologica	2002	Uniwersytet Pedagogiczny	Kraków	24	4	16,7%	40
7	Perspektywy Kultury	2009	Akademia Ignatia- num	Kraków	63	7	11,1%	100
8	Consensus — - Studenckie Zeszyty Naukowe	2001	Uniwersytet Marii Curie-Skłodow- skiej	Lublin	20	2	10,0%	20
9	Prace Języko- znawcze	1997	Uniwersytet War- mińsko-Mazurski	Olsztyn	72	6	8,3%	100
10	Psychology of Language & Communicat.	1997	De Gruyter Poland	Warszawa	12	1	8,3%	100
11	Kultura i Społe- czeństwo	1957	Polska Akademia Nauk	Warszawa	28	2	7,1%	70
12	Polityka i Społe- czeństwo	2004	Uniwersytet Rzeszowski	Rzeszów	41	2	4,9%	70
13	Polish Political Science Yearbook	1967	Polskie Towarzys- two Nauk Poli- tycznych	Toruń	50	2	4,0%	100
Razem					423	65		

Zakończenie

Dokonany przegląd świadczy o tym, że polskie medioznawstwo już od połowy lat 50. XX wieku przybrało dojrzałą postać i było zdolne do nieprzerwanego wydawania własnych czasopism naukowych. Dokonująca się równolegle instytucjonalizacja sprawiła, że już w II połowie lat 60. roczna produkcja artykułów naukowych osiągnęła wysoki poziom (250–300 tekstów rocznie), który utrzymał się do połowy lat 90. XX wieku. W kolejnych latach szybko rosła, by przekroczyć próg 556 w roku 2004 roku (wykr. 5). Dalszy wzrost pozostaje trudny do dokładnego obliczenia, gdyż wskazana liczba 428 jest wynikiem manualnego zliczenia tekstów wydanych w roku 2021 w 42 najwyższych czasopismach medioznawczych (tab. 3, 4, 5: 279+84+65=428). Biorąc zaś po uwagę współczynniki rozproszenia z poprzednich lat oraz statystyki z Polskiej Bibliografii Naukowej²⁹ całkowity strumień w 2021 r. był prawdopodobnie trzykrotnie wyższy.

Chronologiczna analiza polskich periodyków medioznawczych pozwala zauważyć, że liczba jednocześnie wydawanych głównych pism naukowych przez długi okres była stała. Już od połowy lat 70. równolegle współistniały 3 dominujące kwartalniki: „Zeszyty Prasoznawcze”, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” i „Przekazy i Opinie”. U progu XXI wieku było podobnie (3): „Zeszyty Prasoznawcze”, „Rocz-

Wykres 5. Artykuły medioznawcze w periodykach polskich (1956–2021)

²⁹ Według Polskiej Bibliografii Naukowej liczba artykułów naukowych zarejestrowanych w systemie zawierających w tytule frazę (media or mediów or medialny or medialnemu or medialnego or medialnym) wynosi odpowiednio: 2017 — 1341, 2018 — 1378, 2019 — 1166; 2020 — 1167; 2021 — 1236.

nik Historii Prasy Polskiej” i „Studia Medioznawcze”. Zauważalny wzrost nastąpił dopiero od 2012 roku (13–22 równoczesnych tytułów) i utrzymał się w latach 2021–2024 (16 czasopism wykazanych w tab. 3).

Przez cały analizowany okres naukowy dyskurs medioznawczy dopełniały periodyki fachowe (branżowe), w których okresowo drukowano artykuły przeglądowe oraz materiały dokumentacyjne o trwałej wartości. W latach 1947–1990 zaliczały się do tej grupy m.in. „Prasa Polska”, periodyki RSW („Biuletyn Zarządu Głównego RSW »Prasa«”, „Biuletyn Prasowo-Wydawniczy” i „Nasze Problemy”), miesięcznik „Prasa Techniczna” i niektóre biuletyny Radiokomiteu. W trakcie transformacji ustrojowej 1989/1990 wszystkie te pisma zawieszono. Od połowy lat 90. pojawiła się nowa generacja pism fachowych, m.in. „Media i Marketing Polska” (od 1999), miesięcznik „Press” (od 1996). W odróżnieniu od dawnych pism fachowych (jak „Prasa Polska”) nowe periodyki unikały jednak druku ambitnych artykułów przeglądowych, a ich łamy koncentrują się na bieżącej informacji i sygnalizowaniu zjawisk. Istotnym dopełnieniem pism fachowych w zakresie wiedzy o mediach są łamy gazet, pism opinii i periodyków społeczno-kulturalnych. Wyrzawkowa analiza publikacji z lat 1996–2001 przekonuje, że największy potencjał w tym zakresie przedstawiają następujące tytuły: „Rzeczpospolita”, „Gazeta Wyborcza”, „Tygodnik Powszechny”, „Polityka”, „Tygodnik Solidarność”, „Wprost”, „Nowe Książki” i „Więź”. Wiele przesłanek wskazuje na to, że również w latach 2021–2024 wspomniane czasopisma przywiązują do tematyki medialnej dużą rolę³⁰.

Bibliografia

- Chwastyk-Kowalczyk J., *50 lat Komisji Prasoznawczej PAN Oddział Kraków (1973–2022)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2023, nr 2, s. 5–20.
- Dziki S., *Z dziejów polskiego czasopiśmiennictwa prasoznawczego*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1988, nr 2, s. 5–16.
- Encyklopedia wiedzy o prasie*, pod red. J. Maślanki, Wrocław 1976.
- Filas R., *Początki badań prasoznawczych pod zaborami i w Polsce odrodzonej: tropy gali-cyjskie i krakowskie*, „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne” 2019, t. 28, s. 17–28.
- Golka B., *Kształtowanie się wiedzy o prasie w Polsce XIX wieku*, Warszawa 1969.
- Jabłonowski M., Gackowski T., *Tożsamość nauk o mediach. Obszary, postulaty, perspektywy*, „Studia Medioznawcze” 2012, nr 2 (49), s. 15–24.
- Kafel M., *Prasoznawstwo: wstęp do problematyki*, Warszawa 1966.
- Kolasa W.M., *Bibliografia publikacji o prasie za rok 1996*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 1999, z. 1, s. 101–150.

³⁰ Wspólna baza artykułów z gazet i tygodników (BN) — <https://www.bn.org.pl/bibliografie/bibliografie-specjalne/wspolna-baza-artykulow-z-gazet-i-tygodnikow/> [dostęp: 31.08.2024].

- Kolasa W.M., *Czasopisma prasoznawcze i prasoznawstwo w czasopismach (1989–2000)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2002, z. 1, s. 211–235.
- Kolasa W.M., *Historiografia prasy polskiej (do 1918 roku): naukometryczna analiza dyscypliny 1945–2009*, Kraków 2013.
- Kolasa W.M., *Medioznawcze czasopisma branżowe*, [w:] *Leksykon terminów medialnych*, t. 2, red. K. Wolny-Zmorzyński, Toruń 2024, s. 76.
- Kolasa W.M., *Retrospektywny indeks cytowań w humanistyce: koncepcja, metoda, zastosowania*, „Przegląd Biblioteczny” 2011, nr 4, s. 466–486.
- Kolasa W.M., Jarowiecki J., *Polska bibliografia prasoznawcza 1996–2001*, Kraków 2005.
- Mielczarek T., *Medioznawstwo polskie. Ludzie — instytucje — nauka*, Kielce 2021.
- Nowak P., *Wybrane problemy efektywności polskich czasopism naukowych z dziedziny humanistyki*, Poznań 2000.
- Nowakowska K., *Szkolnictwo wyższe w Polsce po 1990 roku*, „Społeczeństwo i Edukacja. Międzynarodowe Studia Humanistyczne” 2011, nr 1, s. 183–197.
- Więckowska H., *Zarys czasopiśmiennictwa naukowego w Polsce*, „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej. Seria E, Zagadnienia Ogólne” 1966, z. 2, s. 87–110.
- Wrona G., *Polskie czasopisma naukowe w latach 1918–1939*, Kraków 2005.